

Ο ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΚΟΝΟΜΑΧΙΑΝ ΤΥΠΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ

(Κῶδ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθηνῶν 7, αἰ. 11ου, φ. 260-261).

Υ Π Ο

Πρεσβυτέρου Κ. Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ φροντίς τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν τῶν ἀξιωτάτων ἦτο πάντοτε μεγάλη· συμφώνως δ' αἱ ἀρχαῖαι πηγαὶ παραδίδουν ὅτι παρὰ τῶν χειροτονούντων ἤρευνᾶτο ἡ πίστις καὶ ὁ βίος τῶν ὑποψηφίων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐπίσκοπος εἶναι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἱερεὺς καὶ προφήτης, κύριον ἔργον ἔχων τὴν διαφύλαξιν καὶ διδασκαλίαν τῆς ὀρθῆς πίστεως, εὐνόητον εἶναι ὅτι λεπτομερεστέρα ἐγένετο ἔρευνα προκειμένης τῆς χειροτονίας του. Αἱ Ἀποστολικαὶ Διαταγαί, ἀπηχοῦσαι τρόπον τινὰ ὅ τι ἐγένετο μέχρι τῶν ἡμερῶν των, πληροφοροῦν ὅτι ἐκλεγέντος τοῦ ὑποψηφίου, «συνελθὼν ὁ λαὸς ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ, ὁ πρόκριτος τῶν λοιπῶν ἐρωτάτω τὸ πρεσβυτέριον καὶ τὸν λαόν, εἰ αὐτός ἐστιν, ὃν αἰροῦνται εἰς ἀρχοντα... εἰ τὰ κατὰ τὴν εἰς Θεὸν αὐτῷ εὐσέβειαν κατῶρθωται...»¹. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπέβη συστηματικώτερα ἡ διαδικασία, ὥστε ὁ Ἰουστινιανὸς νομοθετεῖ· «Ἀπαιτεῖσθαι δὲ πρότερον τὸν μέλλοντα χειροτονεῖσθαι παρὰ τοῦ χειροτονοῦντος λίβελλον μεθ' ὑπογραφῆς ἰδίας περιέχοντα τὰ περὶ τῆς ὀρθῆς αὐτοῦ πίστεως...»,² ἐπὶ πλέον δὲ ὀρίζει νὰ ὀρκίζεται ὁ χειροτονούμενος ἐπὶ τῶν ἁγίων Γραφῶν ὅτι καθαρεύει ἀπολύτως τοῦ σιμωνιακοῦ ἁμαρτήματος³.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ λοιπὸν διεμορφώθη εἰς τύπος ἀσφαλείας, ὁ ὁποῖος διετηρήθη ἀναλλοίωτος κατὰ τὸ περιεχόμενον μέχρι τέλους τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἐφ' ὅσον ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης ὁμιλῶν περὶ τῆς ἀσφαλείας

---

1. Η', IV, 3-4. Περὶ αὐτῆς τῆς ἐπισταμένης ἐρεύνης ὁμιλοῦν καὶ κανόνες: ὁ κγ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου (Ράλλη - Ποτλῆ, Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, τ. 3, Ἀθήνησι 1853, σ. 166) καὶ ὁ ιβ' τῆς ἐν Λαοδικείᾳ (ἐνθ' ἀν., σ. 182).

2. Νεαρά 174, β' ἐκδ. Lingenthal.

3. Αὐτ. Πρέπει πάντως νὰ σημειωθῇ ὅτι γραπτὴν τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως ἀπήτησεν ἡ πρώτη οἰκουμένη συνόδος παρὰ τῶν προσερχομένων εἰς τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν κληρικῶν τῆς αἰρέσεως τῶν καθαρῶν (καν. η', Ράλλη - Ποτλῆ, ἐνθ' ἀν., τ. 2, Ἀθήνησι 1852, σ. 133).

συμφωνεῖ μετὰ τοῦ Ἰουστινιανοῦ⁴. Ὁ τύπος αὐτὸς βεβαίως δὲν ἦτο ὁ μοναδικός, ἀλλὰ παρ' αὐτὸν ἀνεπτύχθησαν καὶ ἄλλοι, ἀναλόγως τῶν παρουσιαζομένων ἐκάστοτε κινδύνων⁵.

Ἐπί τι διάστημα μετὰ τὴν ἀναστήλωσιν τῶν εἰκόνων διετηρήθησαν ὑπολείμματα τῆς εἰκονομαχίας, ἐνώπιον τῶν ὁποίων οἱ ὀρθόδοξοι ὤφειλον νὰ εἶναι προσεκτικοί. Οὐδαμοῦ δ' ἀλλαγῆς θὰ ἐφαίνετο ἢ πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας περισσότερον ἢ κατὰ τὴν χειροτονίαν ἐπισκόπου, ὅτε ὁ ὑποψήφιος θὰ ἔπρεπε νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν, τὴν ὁποίαν μετὰ ταῦτα θὰ ἐδίδασκε. Καὶ πράγματι, ὁ βιβλιογράφος τοῦ κώδικος 7 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῶν Ἀθηνῶν ἀμέσως μετὰ τὸ σύμβολον κατεχώρισεν ἀνεπίγραφον κείμενον, ἐκ τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς τοῦ ὁποίου εἰκάζομεν ὅτι ἀπετέλει τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδον οἱ ὑποψήφιοι ἐπίσκοποι ἀμέσως μετὰ τὴν ἤτταν τῆς εἰκονομαχίας⁶. Ἀξιζει νὰ παρατηρηθῇ ἡ βραχυλογία καὶ ἡ περιεκτικότης τοῦ κειμένου, ἀρεταὶ μαρτυροῦσαι διαρρήδην περὶ τῆς ἀρχαιότητός του· ἔπειτα δὲ καὶ ἡ καταπολέμησις πασῶν τῶν ἑτεροδοξαστικῶν τῆς εἰκονομαχικῆς αἰρέσεως καὶ ἡ συγγένεια πρὸς ἄλλα κείμενα ὀρθοδόξων, καθὼς θὰ δειχθῇ εἰς τὰς σημειώσεις, μᾶς ἀνάγουν εἰς τοὺς χρόνους ἐκείνους.

Εἰς ἐποχὰς ἡσύχους θὰ μετεβάλλετο τὸ περιεχόμενον τῆς ἀσφαλείας, ἀφοῦ ὁ Ζωναρᾶς βεβαιώνει ὅτι οἱ «ἀρχιερεῖς πρὸ τοῦ χειροτονηθῆναι ἀσφαλίζονται καὶ περὶ πίστεως, καὶ περὶ ἄλλων· μετὰ τῶν ἄλλων δέ, καὶ ὅτι φυλάξομεν τοὺς ἱεροὺς κανόνας»⁷. Ἔχει δ' ἐκδοθῆ ἄλλος τύπος ἀσφαλείας, τῆς ὁποίας τὸ περιεχόμενον συμφωνεῖ πλήρως πρὸς ὅσα λέγει ὁ Ζωναρᾶς⁸. Ἡ ἀσφάλεια αὐτὴ γενικῶς μόνον ἀναφέρεται εἰς τὰ δόγματα τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ περισσότερον ἐνδιατρίβει περὶ τὰ ζητήματα τῆς τάξεως καὶ τῆς πειθαρχίας. Τὸ κείμενον τοῦτο μετὰ παραλλαγῶν καὶ προσθηκῶν ἐπουσιωδῶν

4. Ἐπιλέγει δὲ τὸ ἱερὸν τῆς πίστεως σύμβολον ὀρθῶς καὶ ὡς παρὰ τῶν πατέρων ἐτέθη, καὶ τὰ λοιπὰ ἔτι τῆς τῶν ὀρθοδόξων πατέρων ὁμολογίας· καὶ ὅτι οὐ δέδωκέ τι πρὸς τὸ ἐλθεῖν εἰς τὴν ἐπισκοπὴν καὶ ὡς καθαρῶς καὶ ἀμέμπτως διοικήσει τὴν ποιμνὴν. Καὶ τέλος λέγει τὴν ἰδίαν ὑπογραφήν δι' ἧς τὰ προειρημένα σφραγίζει». (Περὶ τῶν ἱερῶν χειροτονιῶν, κεφ. σ' P.G. 155, 408D ἐξ).

5. Μ. Γεδεών, Περὶ ἐργος ἀσφάλεια τοῦ συμβόλου: Ἐκκλ. Ἀλήθεια, τ. 37, 1917, σ. 52 ἐξ. Τοῦ Ἰουστινιανῶ, Πλήρης ἀσφάλεια τοῦ συμβόλου: ΠΑΑ, τ. 6, 1931, σ. 146.

6. Ὁ κώδιξ περιεγράφῃ ὑπὸ τοῦ Σακκελίωρος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1892, σ. 1-2. Λειτουργικὰ κείμενα ἐξ αὐτοῦ ἐξέδωκεν ὁ Ι. Μ. Φουντούλης, Αἱ μεγάλαι ὥραι τῆς μεγάλης πέμπτης, μεγάλης παρασκευῆς καὶ τοῦ μεγάλου σαββάτου (κατὰ τὸν ὑπ' ἀρ. 7 κώδικα τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης): ΕΕΘΣΠΘ, τ. 7, 1962, σ. 219 ἐξ.

7. Ράλλη-Ποτλῆ, ἐνθ' ἀν., σ. 591.

8. Ράλλη-Ποτλῆ, ἐνθ' ἀν., τ. 5, Ἀθήνησι 1855, σ. 566-7.

ἦτο ἐν χρήσει εἰς μὲν τὴν Κωνσταντινούπολιν μέχρι τῆς προσφάτου ἐποχῆς,⁹ εἰς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἕως τοῦ νῦν¹⁰.

Ὁ κῶδιξ 7 λοιπὸν περιέσωσεν ἀσφάλειαν τοῦ συμβόλου ἀρχαιοτέραν τῶν μέχρι τοῦδε γνωστῶν, ἡ ὁποία ἐκδίδεται κατωτέρω.

Κῶδ. Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης 7, φ. 260-261.

φ. 260 < Ἡ ἀσφάλεια τοῦ συμβόλου >

Ὀὗτω φρονῶν καὶ διομολογῶν ἀπαρτρέπτως τὴν ἐν τῇ
καθολικῇ τε καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐφιδρῦμένην τε καὶ κη-
ρουσσομένην πίστιν τὰς τε ἀγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἐπτὰ συνόδους
φ. 260β 5 ἀποδέχομαι, ἅπαντά τε || τὰ ὑπ' αὐτῶν κεκυρωμένα καὶ
ἀποδοχῆς ἤξιωμένα συναποδέχομαι ἀναθεματίζων οὓς ἀνεθεμά-
τισαν, κατασπαζόμενος καὶ μεγαλύνων οὓς ἐπευφήμησαν, καὶ ἐξ-
αιτούμενος καὶ ἐπιδεόμενος τῆς ὑπερενδόξου δεσποίνης ἡμῶν Θεο-
τόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὰς σωσικόσμονς πρεσβείας καὶ
10 πάντων τῶν ἁγίων τῶν ἀπ' αἰῶνος εὐαρεστησάντων Θεῶ. Προσ-
κυνῶ αὐτῶν εἰλικρινῶς καὶ τὰ τίμια καὶ ἅγια λείψανα· ταῖς δὲ
ἱεραῖς καὶ σεπταῖς εἰκόσι Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ταῖς ἐκ χρωμά-
των καὶ τῆς ἄλλης κατεσκευασμέναις ὕλης, τὴν κατὰ σχέσιν τιμὴν
καὶ προσκύνησιν ἀπονέμω κατὰ ἀναλογίαν τῆς πρωτοτύπου σεβα-
15 σμιότητος. Τοὺς δὲ τι τῶν εἰρημένων διαστρέφοντας καὶ μὴ ἀπο-
δεχομένους ἀναθεματίζω καὶ ἀποστρέφομαι κατὰ τὴν διδασκα-
λίαν τοῦ μακαρίου Παύλου, δε τῶν ἀπορρητῶν μύστης ἐχρημά-
τισε καὶ μυσταγωγός. Εἴ τις, γὰρ φησιν, εὐαγγελίζεται ὑμῖν παρ'
δ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω.
20 Αὕτη μου ἡ τῆς πίστεως ὁμολογία, καὶ ἐν ταύτῃ ἡ ἐλπίς,
μετ' αὐτῆς καὶ ὁμολογῶ καὶ εὐχομαι τὸν ἐνταῦθα διανύσαι βίον,
φ. 261 καὶ ταύτην ἀσφαλῶς κατέχω || ἐλπίζω παραστῆναι τῷ βήματι
τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔρυσθῆναι τῆς ἐκεῖθεν φοβεράς καὶ ἀδεκάστου
κρίσεως ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, τῷ φιλανθρώπῳ καὶ
25 ἐλεήμονι Θεῷ ἀμήν.

18-19 Γαλ. 1,9.

9. Βλέπε τὴν ἀσφάλειαν τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου (Miklosich - Müller, Acta et diplomata graeca medii aevi, τ. 2, Vindobonae 1862, σ. 112) καὶ τοῦ πατριάρχου Καλλίστου (αὐτ., σ. 293). Πρβ. καὶ [Θ. Φ α ρ μ α κ ί δ ο υ], Ὁ συνοδικὸς τόμος ἡ περὶ ἀληθείας, Ἐν Ἀθήναις 1852, σ. 518-9.

10. Β. Δ. Τ ζ ω ρ τ ζ ά τ ο υ, Οἱ βασικοὶ θεσμοὶ διοικήσεως τῶν ὀρθοδόξων πατριάρχων μετὰ ἱστορικῶν ἀνασκοπήσεων [Ἐταιρεία μακεδονικῶν σπουδῶν. Ἰδρυμα μελετῶν χερσονήσου τοῦ Αἴμου 126], Ἐν Ἀθήναις 1972, σ. 75, ὕποσημ.

Παρατηρήσεις.

Στ. 4-5. Τὸ κείμενον ἀρχίζει δι' ὁμολογίας ἀποδοχῆς τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων. Ἦδη ὁ ἅγιος Ταράσιος, προκειμένου νὰ διαβεβαιώσῃ περὶ τῆς ὀρθοδοξίας του, εἰς τὰ κοινωνικά γράμματα πρὸς τοὺς ἀνατολικούς πατριάρχας ἐδήλωσεν «...ἀποδέχομαι δὲ καὶ τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς ἔξ συνόδους, καὶ τὰ αὐτῶν θεῖα δόγματα τε καὶ διδάγματα ὡς θεῖα ἐμπνεύσει ἡμῖν παραδοθέντα...» (Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, τ. 12, 1123 A-B). Ἐπὶ τῆς ἑβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ἀγκύρας Βασίλειος ἀνέγνωσε λίβελλον, ἐνθα μεταξὺ ἄλλων ἐδήλωσεν ὅτι ἀποδέχεται τὰς ἔξ οἰκουμενικὰς συνόδους (Mansi, ἐνθ' ἄν., τ. 12, 1007D ἔξ.), καὶ ὁ ἅγιος Νικηφόρος, πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ «συμβόλῳ τῆς πίστεως» κατελόγισε τῶν εἰκονομάχων ὅτι ἀπέρριψαν τὰς ἑπτὰ οἰκουμενικὰς συνόδους καὶ ἀνέλυσε τοῦτο ἐπιτυχῶς (Ἐθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἀνάλεκτα ἱεροσολυμιτικῆς σταχυολογίας, τ. 1, Ἐν Πετρούπολει 1891, σ. 455 ἔξ.). Ὡστε τῶν ὀρθοδόξων ἡ πεποιθήσις εἶναι ὅτι ἡ εἰκονομαχικὴ αἵρεσις ἀποτελεῖ κατ' οὐσίαν ἄρνησιν τῆς διδασκαλίας ὅλων τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων· ἀλλ' ἀπ' ἑτέρου εἰκονομαχικὴ τις δήλωσις, περισωθεῖσα ὑπὸ Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου (Ἐλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῶν ἀσεβῶν ποιημάτων, P.G. 99, 465A-B), γεραίρει τὰς ἔξ οἰκουμενικὰς συνόδους, τὴν ἐν Βλαχέρναις καὶ τὴν ἐπικυρώσασαν αὐτήν, ἀναθεματίζει δὲ «τὴν τοῦ Ταρασίου». Τοῦτο ἦτο φρόνημα τῶν μετριοπαθῶν εἰκονομάχων προφανῶς.

Στ. 7-10. Στρέφεται κατὰ τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν τῶν εἰκονομάχων περὶ τῶν πρεσβειῶν τῶν ἁγίων. Ἐκ τοῦ Θεοφάνους γνωρίζομεν ὅτι ὁ μὲν αὐτοκράτωρ Λέων «οὐ μόνον περὶ τὴν σχετικὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὁ δυσσεβῆς ἐσφάλλετο προσκύνησιν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πρεσβειῶν τῆς πανάγνου Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων· καὶ τὰ λείψανα αὐτῶν ὁ παμμίαιρος, ὡς οἱ διδάσκαλοι αὐτοῦ Ἄραβες, ἐβδελύττετο» (Χρονογραφία, ἔκδ. De Boor, σ. 406), ὁ δὲ Κωνσταντῖνος «πανταχοῦ μὲν τὰς πρεσβείας τῆς ἁγίας παρθένου καὶ Θεοτόκου καὶ πάντων τῶν ἁγίων ἐγγράφως ὡς ἀνωφελεῖς καὶ ἀγράφως ἀποκηρύττων, δι' ὧν ἡμῖν πηγάζει πᾶσα βοήθεια, καὶ τὰ ἅγια λείψανα αὐτῶν κατορύττων καὶ ἀφανῆ ποιῶν» (αὐτ., σ. 439). Περὶ τοῦ ἰδίου αὐτοκράτορος, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνώμην του διὰ τὴν μεσιτείαν τῆς Θεοτόκου, ὑπάρχει ἡ πληροφορία ὅτι «τὰς δὲ πρεσβείας αὐτῆς, δι' ἃς ὁ κόσμος συνίσταται, οὐδὲ ὀνομάζεσθαι ἤθελεν, λέγων μὴ δύνασθαι βοηθεῖν τινι αὐτήν» (Θεοστηρίκτου, Ἐπιτάφιος εἰς τὸν

οἰον πατέρα ἡμῶν καὶ ὁμολογητὴν Νικήταν 28. A. S. Aprilis, τ. 1, σ. XXIV). Τὸ φρόνημα πάντως τῶν μετριοπαθῶν εἰκονομάχων ἐκφράζεται ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων Μιχαὴλ καὶ Θεοφίλου ὁμιλούντων εὐσεβῶς περὶ τῶν πρεσβειῶν τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἁγίων ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Λουδοβίκον τὸν Εὐσεβῆ (Mansi, ἐνθ' ἄν., τ. 14, 418B), καὶ τῆς εἰκονομαχικῆς συνόδου τοῦ 815 [P. J. Alexander, *The iconoclastic council of St. Sophia (815) and its definition (Horos): Dumbarton Oaks Papers*, τ. 7, 1953, σ. 59, ἀποστ. 9]. Οἱ ὀρθόδοξοι ἀπ' ἀρχῆς ἐνέμενον σταθεροὶ εἰς τὰ φρονήματά των, καὶ παρὰ τὴν ἀμφισβήτησιν τῶν ἄκρων εἰκονομάχων ἢ τὴν μετριοπάθειαν τῶν κεντρῶν, διεκλήρυξεν ὁ πατριάρχης Ταράσιος εἰς τὰ κοινωνικὰ γράμματα: «Ἐξαιτοῦμαι δὲ καὶ τὰς πρεσβείας τῆς τε παναγίας, ἀχράντου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, τῶν τε ἁγίων ἀγγέλων, καὶ τῶν ἁγίων ἐνδόξων ἀποστόλων, προφητῶν, μαρτύρων, ὁμολογητῶν τε καὶ διδασκάλων, καὶ ἀσπάζομαι τὰς σεπτὰς αὐτῶν εἰκόνας καὶ πᾶσαν αἰρετικὴν ἐρεσχελίαν βδελύσσομαι» (Mansi, ἐνθ' ἄν., τ. 12, 1123A). Περὶ τῶν ἀντιλήψεων τῶν εἰκονομάχων διὰ τὴν Θεοτόκον καὶ τοὺς ἁγίους βλ. Δ. Σπυριδῶνος, Περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ περιεχομένου τῆς εἰκονομαχίας: Ἐκκλ. Φάρος, τ. 8, 1911, σ. 434 ἐξ. G. Ostrogorsky, *Studien zur Geschichte des byzantinischen Bilderstreites*, Amsterdam 1964, σ. 5. 32 ἐξ. (α' ἐκδ., Breslau 1929). Χρυσ. Παπαδοπούλου, Αἰτίαι καὶ γενικὸς χαρακτήρ τῆς εἰκονομαχίας, Θεολογία, τ. 8, 1930, σ. 13 ἐξ.

Στ. 10-11. Ὁ Βασίλειος τῆς Ἀγκύρας εἰς τὸν λίβελλον, τὸν ὁποῖον ἀνέγνωσεν, ἐβεβαίωσεν ὅτι ἐξαιτεῖται τὰς πρεσβείας τῶν ἁγίων καὶ ἀσπάζεται τὰς εἰκόνας αὐτῶν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον προσέθεσεν ὅτι τιμᾷ τὰ ἱερά αὐτῶν λείψανα (Mansi, ἐνθ' ἄν., τ. 12, 1010B-C). Ὁμοίως ὁ Νικηφόρος Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ Ἀντιρρήσει β' κατὰ τοῦ Μαμωνᾶ κατεπολέμησε τὰς ἀντιλήψεις τῶν εἰκονομάχων μὴ σεβομένων τὰ ἅγια λείψανα (P.G. 100,341 A ἐξ.). Τὴν ἐχθραν τῶν εἰκονομάχων κατὰ τῶν ἁγίων λειψάνων βλέπουσα ἡ ἐβδόμη οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐθέσπισε τὸ μέχρι τότε ἔθος τοῦ ἐγκαινιασμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν διὰ μαρτυρικῶν λειψάνων (καν. ζ', Ράλλη-Ποτλῆ, ἐνθ' ἄν., τ. 2, σ. 580). Διὰ τὴν κατάθεσιν λειψάνων ὑπὸ τὴν ἁγίαν τράπεζαν βλ. I. M. Μπαρνεά, Τὸ παλαιοχριστιανικὸν θυσιαστήριον, Ἐν Ἀθήναις 1940, σ. 76 ἐξ.

Στ. 13-15. Ἐκθέτει τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν περὶ τῶν εἰκόνων καὶ δανεῖζεται ἐκ τῆς ἐβδόμης πράξεως τῆς ἐβδόμης οἰκουμενικῆς συνόδου φράσεις. Συγκεκριμένως ἡ ἀσφάλεια τὴν φράσιν της «ταῖς ἐκ χρωμάτων καὶ τῆς ἄλλης κατεσκευασμέναις ὕλης» ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς «τὰς ἐκ χρωμάτων καὶ ψηφίδος καὶ ἐτέρας ὕλης» (Mansi, ἐνθ' ἄν., τ. 13, 377D. Denzinger-Rahner, *Enchiridion symbolorum, Barcinone-Friburgi Br.-Romae 1957*³, σ. 147), καὶ ἡ ἐτέρα φράσις τοῦ κειμένου μας «τὴν κατὰ σχέσιν τιμὴν καὶ προσκύνησιν

ἀπονέμω» ἔχει πηγὴν τῆς τῶ γραφῆν ὑπὸ τῆς συνόδου «καὶ ταύταις ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνῃσιν ἀπονέμειν» (Mansi, αὐτ.. Denzinger - Rahner, αὐτ.).

Στ. 20-25. Πρβ. ὅσα εἶπεν ὁ Κωνσταντῖνος, ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου: «Καὶ οὕτως ὁμολογῶ, καὶ μετὰ ταύτης τῆς πίστεως ἀπελεύσομαι ἐπὶ τὸ βῆμα Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν» (Mansi, ἐνθ' ἀν., τ. 12, 1087 C-D καὶ τ. 7,33A καὶ Dmitrijevskij, Εὐχολόγια, σ. 693).

τῶν ἰσοπέδων κέντρα μέρων καὶ ἀποδοχῶν
 εἰς μέρη, συνὰς ὁ δὲ χρῶμα ἀναθρημνίσθη
 εἰς ἀνθρημνίσθησαν κατασσοζομύροσ καὶ
 μεθρῶ μῶροισθῶ ἀφ᾽ ἡμῶσαν, ἵα ἴδω τῶν
 εἰς τὸ δὲ μῶροσ, τῆσ ἰσοθρημνίσθησαν
 ἡ μ᾽ ἑκῶσ ἀφ᾽ παρ᾽ οὐθρῶν μαρίας, τῶσ σῶσικῶ
 σμῶσ πρῶτῶσ εἰς πᾶν τὸ τῶν ἰσοθρημνίσθησαν
 πᾶσ ὁσθῶσ ἀρεῖται· ἰσοθρημνίσθησαν
 εἰς κρῖσθῶσ, καὶ τῶν ἰσοθρημνίσθησαν
Ταῖσ δὲ εἰς οὐθρῶσ καὶ σὲ πᾶσ εἰκόσι χυκῶσ
 ἵα ἴδω τῶσ οὐθρῶσ χρωματῶσ τῆσ ἀλλῶσ καὶ οὐθρῶσ
 οὐθρῶσ δὲ μῶροισθῶ ἡσθρῶσ ἡσθρῶσ χρωματῶσ
 εἰς προσκῖμῶσ ἡσθρῶσ μῶροισθῶσ κατὰ ἀραγοσθρῶσ
 τῶσ πρῶτῶσ τῶσ οὐθρῶσ ἀσθρῶσ ἡσθρῶσ
 τῶσ ἰσοθρημνίσθησαν ἀρεῖται σὲ μῶροισθῶ
 μῶροισθῶσ, ἀναθρημνίσθησαν καὶ ἀποθρῶσ
 κατὰ τῶν ἰσοθρημνίσθησαν, ἡσθρῶσ τῶσ μακαρίου πᾶσθῶσ
 οὐθρῶσ ἀποθρῶσ ἡσθρῶσ ἡσθρῶσ χρωματῶσ καὶ μεθρῶ
 γῶσ· εἰς τῶσ γῶσ ἀρεῖται ἀλλῶσ εἰς ἡμῶσ
 παρ᾽ οὐθρῶσ ἀρεῖται, ἀναθρημνίσθησαν αὐτῶσ
Ἡ τῶσ πᾶσθῶσ οὐθρῶσ οὐθρῶσ, καὶ ἐν τῶσ τῶσ ἡσθρῶσ
 μεθρῶ τῶσ καὶ οὐθρῶσ γῶσ καὶ ἀρεῖται τῶσ
 οὐθρῶσ ἀρεῖται ἡσθρῶσ τῶσ ἀρεῖται ἀλλῶσ κατὰ τῶσ

Κῶδ. Ἐθν. Βιβλ. Ἀθηνῶν 7, φ. 260β.